

Σαββατοκύριακο 8 - 9 Ιουνίου 2013

22 **Συν** ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ

κριτική

Του **Δημοσθένη Κούρτοβικ**

Μαύρο, κόκκινο και ροζ αντάμα

Ενας Ναζί φιλοξενεί έναν εξόριστο κομμουνιστή ηγέτη, ένα πορνείο πολυτελείας γίνεται εστία μιας πολιτικής μηχανορραφίας και ένας έλληνας ψυχίατρος καλείται να σώσει την Ευρώπη από τη μάστιγα του νεοναζισμού. Οι τελευταίες ημέρες του Εριχ Χόνεκερ εμπνέουν στον Μένη Κουμανταρέα το πιο ευφάνταστο μυθιστόρημά του

Ακόμα και στα ογδόντα δύο του, ο Μένης Κουμανταρέας καταφέρνει να μας εκπλήσσει και να αναγκάζει κάποιον όπως εγώ, που τόσες φορές έχω γράψει για τα βιβλία του και κάθε φορά νόμιζα πως εξάντλησα όσα είχα να πω για την πεζογραφία του, να επανέρχεται, παρακινημένος από καινούργια ερεθίσματα. Για τα οποία φροντίζει με σχεδόν εκνευριστική άνεση αυτός ο ευπατριδής της πλατεί-ας Βικτωρίας και της Κυψέλης, αυτό το φαινόμενο, τελικά, της σύγχρονης λογοτεχνίας μας.

Μένης Κουμανταρέας
ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟ ΒΑΛΠΑΡΑΪΖΟ

ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗΣ, 2013
ΣΕΛ. 266, ΤΙΜΗ: 14,70

Πόσοι θα περίμεναν ότι ίσα ίσα αυτός ο συγγραφέας, με το μεγαλοσκόπιο κοινωνικό προφίλ, τον απόμακρο και μονήρη χαρακτήρα, την κάπως ανομολογητική και το ελάχιστο, αν όχι ανύπαρκτη στο έργο του ενδιαφέρον για πολιτικές ιδεολογίες, θα έκανε κεντρικό πρόσωπο ενός μυθιστορηματός του τον Εριχ Χόνεκερ, τον τελευταίο ηγέτη της Γερμανικής Λαοκρατικής Δημοκρατίας; Και ότι θα εισήγε στην ελληνική πεζογραφία μέσω αυτής της επιλογής το θέμα της *Ostalgie*, της νοσταλγίας, οπωσδήποτε αμφιθυμικής, για τη χώρα εκείνη και γενικά για τα κομμουνιστικά καθεστώτα της Ανατολικής Ευρώπης, που η συντριβή τους έκανε τον θριαμβευτή αντίπαλό τους να δείξει το χειρότερο (για μερικούς το αληθινό) πρόσωπό του, με αποτέλεσμα να γίνει γλυκύτερη μέχρις ενός σημείου η ανάμνησή τους, σχετικοποιώντας τη δική τους αθλιότητα;

Στο «Θάνατος στο Βαλπαράϊζο» (η σωστή προφορά είναι Βαλπαράϊζο) βρίσκουμε τον Χόνεκερ εξόριστο στη Χιλή και ετοιμοθάνατο, στο τελευταίο στάδιο του καρκίνου. Ενας τριανταεπτάχρονος έλληνας ψυχίατρος καλείται να τον εξετάσει, και ανάμεσα στους δύο άνδρες ξετυλίγεται ένας διάλογος που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του μυθιστορηματός, αν συνοπλογοιστεί σε αυτόν η μακροσκελής

φιλοδοξίες του στην καινούργια κατάσταση και είναι έτοιμος να δι-απραξεί την απαραίτητη πολιτική πατροκτονία. Η ομοιότητα με το μυθιστόρημα του Κουμανταρέα είναι ευδιάκριτη, αν και ο δικός του νεαρός αντιφωνητής δεν έχει τα κίνητρα του εισαγγελέα στον Μπαρνς. Αλλά είναι μια ομοιότητα μάλλον επιφανειακή. Γιατί εδώ το δραματικό στοιχείο δεν βρίσκεται τόσο στην αναμέτρηση (και αμοιβαία απογύμνωση) των δύο πρωταγωνιστών, όπως συμβαίνει στον «Σκαντζόχοιρο», όσο στην παράξενη εμπειρία του Χόνεκερ στο Βαλπαράϊζο.

Ο επιφανής εξόριστος κομμουνιστής ηγέτης εκεί με την προτροπή και συνοδεία του οικοδεσπότη του, του δόκτορος Φέλζενστάιν, ενός δυσάρεστα πληθωρικού Γερμανού, που καταλαβαίνουμε γρήγορα (πιο γρήγορα, είναι αλή-

Ο Μένης Κουμανταρέας βλέπει τον καπιταλισμό σαν... μισορντέλο

TA NEA / PRISMA

Στη διάσημη φωτογραφία του 1979, ο ανατολικογερμανός ηγέτης Εριχ Χόνεκερ (δεξιά) ανταλλάσσει το φιλί της εξουσίας με τον γενικό γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Σοβιετικής Ένωσης Λεονίντ Μπρέζνιεφ

θεια, από τον πολύπειρο Χόνεκερ του Κουμανταρέα) ότι είναι ναζιστής. Η περιπλάνηση στο λιμάνι καταλήγει σε ένα μπορντέλο πολυτελείας, που διευθύνεται από τη σαγηνευτική και μυστηριώδη δόνα Κοντσέτα, αλλά ουσιαστικά ελέγχεται από τον Φέλζενστάιν. Ο Χόνεκερ φρικιά για τη βία που αντιλαμβάνεται ότι ασκείται στις τρόφιμες, συγχρόνως όμως δελεάζεται από τον νοσηρό αισθησιασμό του ιδρύματος και παραδίνεται στα θέλητρα της δόνας Κοντσέτα. Η ονειρική περιγραφή του χώρου και των ηδονών του θυμίζει ένα άλλο μυθιστόρημα του Κουμανταρέα, την προ εικοσαετίας «Συμμορία της άρπας». Εδώ όμως είναι φανερό ότι το πορνείο λειτουργεί ως μεταφορά για τον καπιταλισμό: οι υλικές απολαύσεις συμβαδίζουν με τον βιασμό των ψυχών, η εμπρομηματοποίηση των πάντων συνεπάγεται την εκπόρνευση σωμάτων και συνειδήσεων. Από την άλλη, ο παλαιμάχος, προλεταριακής καταγωγής κομμουνιστής ηγέτης υποκύπτει, έστω προσωρινά, στους πειρασμούς του μισοτικού συστήματος και ο αυτεπιβλητός, στο όνομα της ιδεολογίας και του πολιτικού αγώνα, ασκπι-σμός του ρηγματώμε-ται, αφήνοντας να βγουν στην

επιφάνεια οι απωθημένες επιθυμίες του. Στα στερνά του, ο Χόνεκερ παραδέχεται έμμεσα αυτό που αρνείται ρητά, δηλαδή την αποτυχία του «υπαρκτού σοσιαλισμού» του να ανταποκριθεί σε βασικά αιτήματα της ανθρωπίνης φύσης, και γίνεται έτσι πιο συμπαθής από τον δογματικό ιδεολόγο τον οποίο επιμένει να παριστάνει.

Ο Κουμανταρέας μάς επιφυλάσσει όμως και άλλη έκπληξη. Συγγραφέας που, από όσο γνωρίζω, δεν εκτιμούσε ποτέ τις μυθιστορηματικές ίντριγκες και πολύ περισσότερο τα θρίλερ, τρέπει αυτό το μυθιστόρημά του ακριβώς προς ένα πολιτικό θρίλερ! Ο δρ Φέλζενστάιν σκοπεύει να χρησιμοποιήσει τον Χόνεκερ για την παραγωγή ενός βιντεοσκοπημένου μνημότυπου που θα εμπυκύνει και θα συσπειρώνει τους νεοναζί της Ευρώπης. Η δόνα Κοντσέτα αποκαλύπτει το σχέδιο στον Χόνεκερ και του ζητάει να τη βοηθήσει να αντικαταστήσει κρυφά το μήνυμα με ένα άλλο, που θα έχει το ακριβώς αντίθετο περιεχόμενο. Ο έλληνας ψυχίατρος προορίζεται να γίνει κομιστής αυτού του καινούργιου μνημότυπου στην Ευρώπη. Όλα αυτά δεν είναι βέβαια πολύ πιστευτά, όσο και αν είναι εμφανής η προσπάθεια να συνδεθούν με τη σημερινή πολιτική επικαιρό-

τητα (τα γεγονότα του μυθιστορηματός διαδραματίζονται το 1994). Αλλά ο Κουμανταρέας δεν παίρνει πολύ στα σοβαρά τη μυθοπλαστική κατασκευή του. Ο ίδιος ο Χόνεκερ λέει κάποια στιγμή στον συνομιλητή του ότι είναι κάπως σαν να παίζουν σε ένα σοβαρό έργο που γύρισε ξαφνικά σε κωμωδία. Διάφορα αλλόκοτα δρώμενα στο φόντο της συζήτησης των δύο ανδρών έχουν πράγματι χαρακτήρα κωμικής θεατρικής παράστασης. Και, σαν επιστέγασμα, η υπόθεση με τη μεταφορά του μνημότυπου εξελίσσεται σε φάρσα, που καταλήγει σε βροντερά γέλια. Ίσως ο συγγραφέας έπαιξε εδώ με το δημιουργημά του περισσότερο από όσο θα ήταν παραδεκτό: αυτός το διασκεδάσε, ο αναγνώστης είναι πολύ αμφίβολο αν θα το διασκεδάσει εξίσου. Αλλά η κατακλειδα του μυθιστορηματός, επανάληψη και συνέχεια του πρελούδιου, έχει τη σοβαρότητα ενός βαρυσήμαντου οιωνού, που παρεμπιπτόντως είναι ταυτόσημος με την έκβαση του «Σκαντζόχοιρου» του Μπαρνς. «Θα ξανάρθω», ακούγεται από τις τηλεοράσεις η φωνή του πεθαμένου πια Χόνεκερ στο βιντεοσκοπημένο μνημότυπο. Και η φράση αυτή πείσσει σαν την περίφημη εναρκτηρία πρότασης του «Κομμουνιστικού μαρξισμού», με το φάντασμα που πλανιέται πάνω από την Ευρώπη.